

Sygn. akt I CSK 746/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Maria Szulc

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa Z. P.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie (...)

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 23 stycznia 2019 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 16 maja 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

I. uchyla wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 16 maja 2017 r. (I ACa (...)) w punktach: I, II, III, IV i V,

II. zmienia zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 29 października 2013 r. (II C (...)) w ten sposób, że zasądza od pozwanego Skarbu Państwa Wojewody (...) na rzecz powódki Z. P. kwotę 2 150 103 (dwa miliony sto pięćdziesiąt tysięcy sto trzy) zł. z ustawowymi odsetkami od dnia 29 października 2013 r. do dnia faktycznej zapłaty, dalej idące powództwo oddala, znosi wzajemnie między stronami koszty procesu w postępowaniu

przed Sądem Okręgowym i nie obciąża powódki kosztami sądowymi w tym postępowaniu na rzecz Skarbu Państwa,
III. znosi między stronami koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym i postępowaniu kasacyjnym,
IV. nie obciąża powódki na rzecz Skarbu Państwa nieuiszczonymi przez nią opłatami sądowymi i wydatkami na opinie biegłych,
V. odrzuca skargę kasacyjną w zakresie zaskarżającym pkt VII wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 16 maja 2017 r. (I ACa (...)).

UZASADNIENIE

Powodowie T. i Z. małżonkowie P. w pozwie z dnia 1 grudnia 2008 r. domagali się zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody (...) na ich rzecz solidarnie kwoty 4 331 117 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 26 lutego 1993 r. do dnia zapłaty, tytułem naprawienia szkody poniesionej w związku z pozbawieniem ich prawa do zwrotu bliżej opisanej wywłaszczonej nieruchomości (działki nr 31 i 74), która nie została wykorzystana na cel wywłaszczenia, a następnie stała się przedmiotem użytkowania wieczystego przysługującego przedsiębiorstwu państwowemu H., zgodnie z wydaną przez Wojewodę (...) w dniu 26 lutego 1993 r. – z naruszeniem prawa - decyzją nr (...)/93 z dnia 26 lutego 1993 r., zmienioną decyzją nr (...)/98 z dnia 24 czerwca 1998 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że objęte pozwem nieruchomości powodów zostały przejęte na własność Skarbu Państwa w wyniku umowy zawartej w dniu 31 października 1975 r. na podstawie art. 6 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (tekst jedn.: Dz. U. z 1974 r. Nr 10 poz. 64 ze zm.) za cenę 46 085 zł. Działki te, oddane w zarząd Przedsiębiorstwa Państwowego H., miały stanowić - zgodnie z opisanymi w uzasadnieniu dokumentami i aktami prawa miejscowego - część strefy ochronnej, zadrzewionej i zakrzewionej, niwelującej oddziaływanie H. na środowisko naturalne i sąsiedztwo. Strefa ta nie powstała, a zatem cel wywłaszczenia nie został zrealizowany. Pismem z dnia 23 listopada 1992 r. T. P. zwrócił się do Urzędu W. z

wnioskiem o zwrot nieruchomości; wniosek ten został pozostawiony bez rozpoznania z uwagi na nieuzupełnienie jego braków formalnych. Decyzją nr (...)/93 z dnia 26 lutego 1993 r., zmienioną decyzją nr [...]/98 z dnia 24 czerwca 1998 r., Wojewoda (...), na podstawie art. 2 ust. 1, 2 i 3 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. Nr 79, poz. 464 ze zm.; dalej: „u.z.g.g.w.”), stwierdził nabycie z dniem 5 grudnia 1990 r. przez Przedsiębiorstwo Państwowe H. w W., prawa użytkowania wieczystego niezabudowanego gruntu stanowiącego własność Skarbu Państwa, obejmującego m.in. działki nr 31 i nr 74. Minister Budownictwa decyzją z dnia 26 września 2006 r., utrzymaną w mocy po ponownym rozpoznaniu sprawy decyzją z dnia 18 grudnia 2006 r., stwierdził, że decyzja nr (...)/93, zmieniona decyzją nr [...]/98, została wydana - w odniesieniu do działek nr 31 i nr 74 - z rażącym naruszeniem prawa, gdyż nie został rozpoznany złożony uprzednio wniosek o zwrot wywłaszczonej nieruchomości na rzecz powodów. Ustalono także, że następca H. zbył następnie prawo użytkowania wieczystego przedmiotowych działek na rzecz osób trzecich. Minister Infrastruktury postanowieniem z dnia 4 lutego 2008 r., utrzymanym w mocy postanowieniem z dnia 3 marca 2008 r., zwrócił wniosek T. P. i Z. P. z dnia 24 stycznia 2008 r. o przyznanie odszkodowania za wydanie decyzji z dnia 26 lutego 1993 r. z rażącym naruszenia prawa, kierując wnioskodawców na drogę postępowania sądowego.

Wyrokiem z dnia 29 października 2013 r. (II C (...)), Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu. Po wydaniu tego orzeczenia zmarł powód T. P.; jego spadkobiercy – Z. P., Z. P., Ł. P. i M. P. - dokonali częściowego działu spadku, w wyniku którego cały udział spadkowy zmarłego w roszczeniu objętym niniejszym procesem nabyła powódka Z. P.

Wyrokiem z dnia 26 lutego 2015 r. (I ACa (...)), Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że 1. a/w punkcie I zasądził od pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody (...) na rzecz Z. P. kwotę 2 150 103 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 29 października 2013 r., b/ w punkcie II zniósł wzajemnie koszty procesu. W punkcie 2 wyroku Sąd Apelacyjny oddalił apelację w pozostałej części, zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu za obie

instancje (pkt 3) i odstąpił od obciążenia powódki nieuiszczoną opłatą od apelacji (pkt 4).

Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i na ich podstawie ocenił, że powództwo było usprawiedliwione co do zasady, zaś małżonkom P. przysługiwało już w dacie wyrokowania przez Sąd Okręgowy w sprawie II C (...), a zatem w dniu 29 października 2013 r., wymagalne odszkodowanie wyliczone przez biegłego sądowego – rzeczoznawcę majątkowego w aktualnym na tę datę operacie, na kwotę 2 150 103 zł, stąd zasądził na rzecz powodów wskazaną kwotę z odsetkami ustawowymi od dnia 29 października 2013 r. Uznał bowiem, że pozwany od tej daty pozostawał w opóźnieniu w spełnieniu na rzecz powodów skonkretyzowanego w opinii biegłego i uzasadnionego okolicznościami sprawy, świadczenia pieniężnego. W wykonaniu tego prawomocnego orzeczenia Sądu Apelacyjnego w (...), pozwany zapłacił w dniu 10 kwietnia 2014 r., na rzecz powódki kwotę 2 523 102 zł. Jednakże nadal kwestionował swoją odpowiedzialność odszkodowawczą zarówno co do zasady, jak i co do wysokości, czemu dał wyraz w skardze kasacyjnej, zawierającej liczne zarzuty naruszenia prawa materialnego i procesowego oraz zmierzającej w efekcie do oddalenia apelacji powodów od wyroku Sądu Okręgowego oddalającego powództwo.

Po jej rozpoznaniu, Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 30 września 2016 r. (I CSK [...] /15) uchylił zaskarżony wyrok w części uwzględniającej apelację powodów (pkt 1a) oraz orzekającą o kosztach procesu (pkt 1b, pkt 3 i pkt 4) i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego. Sąd Najwyższy uznał za nietrafne zarzuty skargi kwestionujące co do zasady odpowiedzialność pozwanego Skarbu Państwa za szkodę poniesioną przez powodów w wyniku nie rozpoznania ich wniosku o zwrot wywłaszczonej nieruchomości mimo nieosiągnięcia celu wywłaszczenia. W uzasadnieniu podniesiono ponadto, że Sąd Apelacyjny ustalił wysokość zasądzonego odszkodowania opierając się na opinii biegłego rzeczoznawcy, która była nieaktualna w dacie orzekania przez Sąd drugiej instancji, co nie pozwala

skutecznie odeprzeć zarzutów naruszenia art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n. w związku z art. 316 i art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 481 § 1 w związku z art. 363 § 1 i 2 k.c.

Po ponownym rozpoznaniu apelacji powódki, Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z dnia 16 maja 2017 r. (I ACa (...)) zmienił zaskarżony wyrok częściowo w punkcie pierwszym w ten sposób, że zasądził od Skarbu Państwa - Wojewodę (...) na rzecz Z. P. kwotę 1 950 544 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 17 maja 2017 roku do dnia zapłaty oraz w punkcie drugim w ten sposób, że zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu, oddalił apelację w pozostałej części, zniósł wzajemnie między stronami koszty procesu w postępowaniu kasacyjnym i apelacyjnym oraz orzekł o dalszych kosztach sądowych. Opisana kwota została ustalona na podstawie dopuszczonego w postępowaniu drugoinstancyjnym dowodu z opinii biegłego sądowego rzeczoznawcy majątkowego na dzień powtórnego orzekania przez Sąd Apelacyjny.

W skardze kasacyjnej powódka, zaskarżając wyrok Sądu drugiej instancji w części wskazanej w *petitum* skargi, zarzuciła naruszenie art. 398²⁰ k.p.c. art. 322 k.p.c., art. 285 § 1 i 3 oraz art. 286 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 113 ust. 2 i 4 u.k.s.c, a także naruszenie art. 363 § 2 k.c. w zw. z art. 21 ust. 2 Konstytucji w zw. z art. 5 k.c. w zw. z art. 156 ust. 3 i 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami. Formułując te zarzuty wniosła o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na obecnym etapie postępowaniu przesądzona jest odpowiedzialność pozwanego Skarbu Państwa co do zasady, za szkodę poniesioną przez małżonków Pacholak w wyniku pozbawienia ich prawa do zwrotu nieruchomości przejętych przez Skarb Państwa w sytuacji nieosiągnięcia celu, na jaki grunty te zostały wywłaszczone. Sporna pozostawała nadal wysokość świadczenia odszkodowawczego, a ściślej, zasady, według których kwota ta powinna być określona. Stosownie do art. 363 § 2 k.c., jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty

ustalenia odszkodowania, chyba że szczególne okoliczności wymagają przyjęcia za podstawę cen istniejących w innej chwili. Norma ta jest wykładana zgodnie z zasadą aktualności orzekania w postępowaniu cywilnym jako nakazująca, co do zasady, branie pod uwagę przez Sąd cen na dzień orzekania o odszkodowaniu, chyba że okoliczności konkretnego przypadku usprawiedliwiają uwzględnienie cen istniejących w innym czasie. Ta ostatnia okoliczność występuje, w ocenie Sądu Najwyższego, rozstrzygającego skargę kasacyjną powódki, w niniejszej sprawie.

Powództwo zostało wniesione w 2008r., po uprzednim kilkukrotnym i bezskutecznym wezwaniu pozwanego Skarbu Państwa do zapłaty odszkodowania. W postępowaniu pierwszoinstancyjnym Sąd dopuścił dowód z opinii biegłego sądowego - rzeczoznawcy majątkowego, który w opinii z dnia 30 sierpnia 2013 r. wyliczył wysokość odszkodowania na kwotę 2 150 103 zł.

Sąd Okręgowy oddalił jednakże powództwo, kierując się błędnym i następnie zdyskwalifikowanym przez Sąd Apelacyjny oraz Sąd Najwyższy, poglądem o niewykazaniu przez powodów wszystkich niezbędnych przesłanek deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego. Sąd pierwszej instancji wskazał, że decyzja Wojewody [...] z dnia 26 lutego 1993 r., została wprowadzie wydana z naruszeniem prawa, ale nie została usunięta z obrotu prawnego, co dało podstawę do przyjęcia, że z dniem 5 grudnia 1990r. H. stała się użytkownikiem wieczystym przedmiotowych działek, a zatem wywołała nieodwracalne skutki prawne uniemożliwiające zwrot tych nieruchomości. Złożenie przez powoda wniosku o zwrot wywłaszczonej nieruchomości po dniu 5 grudnia 1990 r., nie stanowiło przeszkody do nabycia prawa użytkowania wieczystego przez H. a zatem między wadliwą decyzją Wojewody [...]z dnia 26 lutego 1993 r., wskazaną jako źródło szkody a nieuzyskaniem zwrotu nieruchomości i wynikającą z tego tytułu szkodą majątkową brak było, w ocenie Sądu Okręgowego, adekwatnego związku przyczynowego.

Przez wydanie tego orzeczenia powodowie zostali zmuszeni do kontynuowania procesu przez wniesienie apelacji, nie mogą ich zatem obciążać negatywne tego faktu następstwa. Rozpoznając tę apelację, Sąd Apelacyjny w pierwszym wyroku trafnie przyjął, że od początku powództwo było usprawiedliwione

co do zasady, zostało przez powodów udowodnione, zaś kwota odszkodowania była im należna już w dacie wydania wyroku przez Sąd Okręgowy, to jest w dniu 29 października 2013 r., a zatem w wysokości wskazanej w aktualnym na ten dzień, w świetle art. 156 u.g.n., operacie szacunkowym (opinii biegłego) z dnia 30 sierpnia 2013 r. Naprawiając błąd orzeczniczy Sądu pierwszej instancji, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 lutego 2015 r. zasądził na od pozwanego rzecz powodów kwotę 2 150 103 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 29 października 2013 r., trafnie przyjmując, że od tego dnia pozwany pozostawał w opóźnieniu w spełnieniu powyższego świadczenia pieniężnego.

Z uzasadnienia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2016 r. (I CSK 646/15) wynika jednoznacznie, że Sąd ten nie podzielił zapatrywań prawnych ani skarżącego Skarbu Państwa ani Sądu pierwszej instancji i uznał, że powodowie wykazali spełnienie się wszystkich przesłanek warunkujących powstanie deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego Skarbu Państwa za uszczerbek w majątku powodów wywołany pozbawieniem ich uprawnienia do zwrotu wywłaszczonych nieruchomości.

Sąd Najwyższy wskazał ponadto, że „nie sposób odeprzeć” kasacyjnych zarzutów pozwanego odnoszących się do naruszenia art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n. w związku z art. 316 i art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 481 § 1 w związku z art. 363 § 1 i 2 k.c., co oznaczało przekazanie kwestii wysokości należnego powodce, przede wszystkim w świetle art. 363 § 2 k.c., odszkodowania, do ponownego rozpoznania przez Sąd drugiej instancji. Oceniając ten fragment uzasadnienia należy podnieść, że Sąd Najwyższy nie dokonał tu wykładni prawa w rozumieniu art. 398²⁰ k.p.c., a zatem podniesiony w skardze powódki zarzut naruszenia tej normy nie jest uzasadniony. Z uwagi na zakres kognicji Sądu Najwyższego, wykładnia prawa w rozumieniu art. 398²⁰ k.p.c. powinna być rozumiana wąsko jako wskazanie przez Sąd Najwyższy sposobu interpretacji, pojmowania normy prawnej, wyjaśnienie, ustalenie znaczenia przepisów prawa (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2004 r., II CK 162/03, nie publ. i z dnia 25 czerwca 2008 r., III CSK 20/08, nie publ.). Pojęcie „wykładni prawa” użyte w tym przepisie nie oznacza związania „stanowiskiem Sądu Najwyższego” lub dokonaną przez ten Sąd „oceną prawną”, ponieważ pojęcia te są wyraźnie szersze od określenia „wykładnia prawa”

i nie mogą być z tym ostatnim mylone, czy wręcz utożsamiane (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2005 r., I PK 55/05, nie publ., z dnia 22 lipca 2007 roku, III CSK 141/07, nie publ. i z dnia 29 stycznia 2008 roku, I PK 169/07, nie publ.).

W ocenie Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą skargę kasacyjną powódki, przedmiotem ponownego orzeczenia Sąd Apelacyjny miała być wysokość odszkodowania, oceniana z punktu widzenia przytoczonych wyżej przepisów, zwłaszcza art. 363 § 2 k.c. W kontekście wszystkich ustalonych i wiążących Sąd Najwyższy ustaleń faktycznych, zasadny jest zarzut naruszenia art. 363 § 2 k.c. w zw. z art. 21 ust. 2 Konstytucji. Jak to już podniesiono, wskutek błędnego wyroku Sądu Okręgowego z dnia 29 października 2013 r., powodowie zostali zmuszeni do kontynuowania procesu, nie mogą ich zatem obciążać negatywne tego faktu następstwa. Wysokość odszkodowania należy zatem ustalić według cen istniejących nie w dniu wydania drugiego wyroku Sądu Apelacyjnego (z dnia 16 maja 2017 r.), lecz w innej chwili (art. 363 § 2 k.c.), a mianowicie w dniu wyrokowania przez Sąd Okręgowy o roszczeniu (29 października 2013 r.). Aktualny na ten dzień i zaakceptowany przez Sądy operat szacunkowy wskazywał, że wynosi ono kwotę 2 150 103 zł i takie też świadczenie pozwany powinien spełnić już w tym dniu, skoro był wzywany do zapłaty jeszcze przed wytoczeniem powództwa. Przyznane prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 26 lutego 2015 r. świadczenie główne z odsetkami ustawowymi i kosztami procesu zostało spełnione przez pozwanego na rzecz powódki w wykonaniu tego wyroku, ale niedobrowolnie, w celu uniknięcia przymusu egzekucyjnego. Wyrok ten został następnie uchylony wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2016 r. (I CSK 646/15), w toczącym się dalej postępowaniu powódka podtrzymała swoje żądanie, zaś pozwany w dalszym ciągu je kwestionował i żądał jego oddalenia; nie odpadła zatem potrzeba definitywnego, stanowczego rozstrzygnięcia sporu między stronami. Ze względu na trwające już 10 lat postępowanie i racjonalną potrzebę zakończenia istniejącego sporu, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w punktach I, II, III, IV i V i rozstrzygnął sprawę reformatoryjnie, co do istoty (art. 398¹⁶ k.p.c.).

O kosztach procesu orzekł na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 108, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. Powodowie domagali się w pozwie odszkodowania w kwocie 4 331 117 zł, ostatecznie zasądzono prawomocnie na rzecz powódki kwotę 2 150 103 zł. z odsetkami ustawowymi od dnia 29 października 2013 r. do dnia faktycznej zapłaty tej kwoty przez pozwanego. Należało zatem uwzględnić wynik całego postępowania sądowego, nie zaś jego poszczególnych etapów, związanych z wniesieniem apelacji przez powodów i skarg kasacyjnych najpierw przez pozwanego, a następnie przez powódkę. Skoro zaś powódka wygrała sprawę tylko w części, a w części uległa przeciwnikowi procesowemu, to uwzględniając proporcje między roszczeniem uwzględnionym i oddalonym, zasadne było wzajemne zniesienie między stronami poniesionych przez nich kosztów postępowania, co oznacza, że ponoszą oni we własnym zakresie uiszczone przez nich koszty sądowe i wynagrodzenie własnych pełnomocników procesowych.

aj